

Nanda-tthera-vatthu

Khuddaka-nikāya; Dhammapada-aṭṭhakatthā; Yamakavagga 13-14.

A fordítás a 2025. július 24-27. között a Dobogókőn tartott páli nyelvi táborban készült. (A kimaradt részek fordítását és a szöveg végső gondozását Körtvélyesi Tibor végezte.)

Résztvevő hallgatók: Asszonyi Krisztina, Forgács Vera, Hársszegi Anita, Kósa Csilla, Kutiné Hanzi Krisztina, Kutnyánszky Edina, Makrai György, Mihalik Attila, Oláh Edina, Pap Lori, Rákász Dávid, Salamon Anita, Szopkó Tibor, Venyige Róbert

Oktatók: Hidas Gergely, Körtvélyesi Tibor

Nanda testvér története¹

*Rosszul tetőfedett házad eső könnyen kikezdheti;
Kiműveletlen tudatod felforgatja a szenvedély.*

*A jól tetőfedett házad nem kezdi ki eső soha;
Jól kiművelt tudatodat nem zaklatja a szenvedély.*

Ezeket a tanítóverseket a mester² a Dzseta-ligetben tartózkodása idején mondta Nanda testvér története kapcsán.³

Miután a mester megforgatta a dhamma kerekét, Rádzsagahába ment, ahol a Bambuszligetben tartózkodott.⁴ Szuddhódana nagykirály egymás után tíz követet küldött oda, több ezres kísérettel, ezzel a paranccsal: „Hozzátok el a fiamat, hagy lássam!” A rangidős szerzetes, Káludáji, aki már elérte az arhatságot, felismerte a Kapilapurába utazásra alkalmas időpontot, ecsetelte az oda vezető út szépségét, majd húszezer szerzetes kíséretében – akik már megszabadultak a befolyásoktól – Kapilapurába vezette a mestert.⁵ A mester a rokonaival találkozáskor előbb a dhamma tanításához megfelelő alkalmat teremtett a „lótuszlevél esőben” [példázattal],⁶ majd elmondta a *Vessantara-dzsátakát*.⁷ Másnap

¹ A sztori nyilván teljesen fiktív, viszont rendkívül jól ismert a buddhista hagyományban. A *mahájánában* fontos lesz az úgynevezett ’ügyes eszköz’ (*upája-kausálja*, szó szerint ’módszerben járatosság’), ami lényegében egyfajta megtévesztés, amit azonban a céljának nemessége szentesít. Úgy tartják, hogy a páli kánonban Nanda története ennek az elvnek a mintapéldája.

² A Buddha gyakori megnevezése. Páliul *szatthar/szatthá*, szó szerint tanító, tanítómester.

³ Szövegünk a *Dhammapada* c. verses mű 13-14. párversének kommentárja (a versek a *Jamaka-vagga* fejezetben vannak). A kommentár elején csak a vers kezdő két szava szerepel (*jathā agāram...*). A versekre a szöveg itt a dhamma-tanítás (*dhamma-dészánā*) kifejezést használja, fordításunkban ’tanítóvers’. A páliban a második *slóka* második és negyedik negyede verstanilag hibás a tagadás révén megnövekedett szótagszám miatt, a magyar fordításban a szótagszám szabályos.

⁴ A Buddha a megvilágosodása után előbb-utóbb elért Magadha fővárosába, Rádzsagahába. Innen megy majd megvilágosodás után első ízben a szakkák fővárosába, Kapilapurába (másutt: Kapilavatthu), ahol apja, Szuddhódana is él. Szuddhódana király jelenlegi felesége Mahápadzsápatí, ő nevelte a Buddhát, mivel a Buddha édesanyja – Mahádévi, Szuddhódana akkori főfelesége – a szülés után egy hétre meghalt. A Buddha néhai édesanyja Mahápadzsápatí testvére volt. Szuddhódanának és Mahápadzsápatinak a közös gyermeke Nanda, ő tehát a Buddha féltestvére (apjuk közös, anyjuk testvérek), és róla fog szólni a történet. Nanda néhány nappal később született mint a Buddha (tehát Szuddhódana akkoriban párhuzamosan hált a testvérpárral). A királyi házban él még Ráhumátá is, a Buddha felesége, akit otthonról távozásának éjjelén hagyott el, valamint Ráhula, a fiuk. Ráhula most kb. hét éves fiúcska. Ráhumátá családi státusza nyilván problémás, az indiai hagyományoknak megfelelően férfi védelme alatt kell állnia. Mivel férje, a Buddha, szerzetes lett, azaz jogilag a család számára halott, minden bizonnyal Szuddhódana védelme alatt áll.

⁵ Nem tudjuk, ki volt a tíz követ. A történet logikájából az következik, hogy mind a tíz követ a Buddha tanítványa lett és mindnyájan érdemessé (*arhat*) váltak, de csak a tizedik, Káludáji tudta hazacsalogatni a Buddhát.

⁶ A lóbusz levelein nem tapad meg a víz. A példázattal a Buddha azt fejtegethette, hogy tanításai nem ragadnak meg mindenki. Hasonló szellemű lóbusz-hasonlatot mondott megvilágosodása után is, amikor Brahmá isten rábeszélte a tanítói pályára.

⁷ A születéstörténetek (*dzsátaka*) közül az utolsó és egyben a leghosszabb. A Buddha előző életei közül ebben az utolsóban mint Vessantara herceg minden vagyonát, még a feleségét is elajándékozta.

alamizsnáért bement a városba ezt a verset recitálgatva: „Ételt adni ne légy hanyag!”; ezzel atyját hozzásegítette a folyamhoz érkezettek gyümölcshéhez. „Jól kövesd, ha erényt követesz!” – ezzel a verssel Mahápadzsápatit segítette a folyamhoz érkezettek gyümölcshéhez, a királyt pedig immár az egyszervisszatérők gyümölcshéhez.⁸ Az ebédmeghívás rítusának végén⁹ pedig Ráhulamátá erényeinek megmutatására elmondta a *Csanda-kinnari-dzsátakát*.¹⁰

A nagyszent a harmadik napon, miközben Nanda herceg felszentelésének, [új] házba belépésének és esküvőjének az ünnepe zajlott,¹¹ betért alamizsnáért. Nanda kezébe tette szilkéjét, áldást mondott, felállt ülőhelyéről, majd elindult, de a herceg kezéből a szilkét nem vette vissza.¹² Nanda viszont az általjutott tekintélye miatt nem merte kérni: “Uram, a szilkéjét vegye el!” De aztán azt gondolta: “Biztos majd a lépcső tetején elveszi”. A mester ott sem vette el. Aztán meg azt gondolta: “Biztos majd a lépcső alján veszi el”. A mester ott sem vette el. Végül azt gondolta: “Biztos majd a palota udvarán elveszi”. Ám a mester ott sem vette el. Nanda szeretett volna visszafordulni, de csak ment tovább kellenetlenül – a mester tekintélye miatt nem volt képes mondani: “Vegye el a szilkét!” Csak követte a mestert ezt ismételve magában: “No, itt majd biztos elveszi!”

A többi nő, aki ezt látta, azonnal szólt Dzsana-padakaljánának: ”Asszonyom, a nagyszent magával viszi Nanda herceget, a végén még megfoszt téged tőle!”¹³ Dzsana-padakaljání vízcseppektől csöpögő és félig megfésült hajjal, sietve Nanda után ment, és így kérlelte: “Nemes uram, tüstént vissza kellene jönnöd!” Szavai szíven találták Nandát. A mester azonban továbbra sem vette el Nanda kezéből a szilkét, ezzel a szerzetesi szálláshelyéig vezette őt, és így szólt hozzá: “Nanda, elhagyod az otthonodat?” Ő a megvilágosodott tekintélye miatt nem azt válaszolta, hogy nem fogja elhagyni, hanem ezt mondta: “Igen, el fogom hagyni az otthonomat.” A tanítómester erre felszólította [a szerzeteseket]: “Akkor hát adjátok meg Nandának a vándorlétet!”¹⁴ Így hát a mester Kapilapurában tartózkodásának harmadik napján Nandának megadatta a vándorlétet.

A hetedik napon Ráhulamátá felékesítette a herceget, és a nagyszenthez küldte:

– Nézd ezt a szamanát, fiam, húszezer samana veszi körül, aranyszínű a bőre, istenekéhez hasonló a megjelenése – ő a te apád, a nagy kincsesedények az övéi voltak.¹⁵ Amióta elment itthonról, azóta nem láttuk. Menj, kérd ki tőle az örökséged, ezt mondd neki: “Apám, én vagyok a [trónörökös] herceg. Ha a

⁸ A két vers a *Dhammapada* 168. illetve 169. versének első sora. A ’folyamhozérkezett’ és az ’egyszervisszatérő’ a szerzetesek előrehaladását jelző státuszok a későbbi, reinkarnációs szemléletben; előbbi azt jelenti, hogy a szerzetes már elszánt a túlpartra menésre (születések során át át is fog érni), utóbbi ebben az életében még nem, de a következőben el fogja érni a nirvánát. A harmadik szint a ’vissza nem térő’, ő a halála után csodás (mennyei) világba kerül, onnan éri el a megszabadulást (a király a történet későbbi szakaszában el fogja érni ezt).

⁹ A Buddhát nyilván meghívták a palotába ebédre. Ilyenkor az étel elfogyasztása után a szerzetes azzal jelzi, hogy befejezte az étkezést, hogy elveszi kezét a szilkéjéről. Ezzel egyidejűleg azt is jelzi, hogy kész beszélgetni (vagy tanítást adni).

¹⁰ A 485. számú *dzsátaka* szerint a Buddha előző születésében a Csanda nevű kinnara (madár testű, ember fejű lény) volt, felesége a Csandá nevű kinnara. Benáresz királya megpillantotta az erdőben mulatozó kinnara-párt, beleszeretett Csandába, férjét pedig mérgezett nyíllal lelőtte. Az asszonyt azzal próbálta vigasztalni, hogy királyné lesz belőle. A hűséges asszony viszont mérgében az isteneknek kérte számon az igazságtalanságot, Szakka meg is mentette férjét a haláltól. Csandá volt Ráhulamátá, a gonosz király Dévadatta.

¹¹ Nanda, Szuddhódana kisebbik fia volt a királyság örököse, az ő királlyá szentelése zajlott. Egyben esküvőjét is megtartották. A ’házba lépés’ (*géha-ppavészana*) kissé homályos. Talán a fiatalok új lakhelyére utal, de akár jelentheti a menyasszony megérkezését is (az indiai hagyományok szerint ugyanis a feleség a férj házába költözik).

¹² Szokatlan gesztus. Arról lehet szó, hogy a Buddhát meghívták a palotába ebédre, az étkezés végén viszont a Buddha nem vette el a kezét a szilkéről, hanem Nanda kezébe nyomta alamizsnás edényét.

¹³ Dzsana-padakaljání (’Vidékszépe’) Nanda menyasszonya/felesége. Később a ’szakija’ jelzővel áll: ’szakija / szakka’ a sákja törzs páli megnevezése, a Buddha is ebből származik. A nők udvarhölgyek lehettek, és feltételezhető, hogy Ráhulamátá nem volt közöttük (később ugyanis kiderül, hogy neki az az érdeke, hogy Nanda ne legyen király).

¹⁴ Az otthontalanságba térést avagy a vándorlétet avatás szentesíti. Az avatott szerzetessé válik.

¹⁵ A *Nidána-kathá* életrajz meséli, hogy a Buddha születésekor a „hét együttszületett” egyike a négy kincsesedény/kincsestől is, minden bizonnyal itt ezekről van szó. Ez tehát a Buddha saját vagyona, nem atyai örökség. A „hét együttszületett” egyike maga Káludáji volt, az az érdekes, aki szövegünkben a Buddhát Kapilapurába tudta hozni.

felkenést megkapom, központi uralkodó leszek. A vagyonnal nekem célom van, add ki a jussomat! Ugyanis a fiút illeti minden, ami az apáé.”

A herceg odament a nagyszenthez, feltámadt benne az atyja iránti szeretet, és izgatottan így szólt hozzá: „Kellemes a te árnyékod, szamana!”, és őszinte szívvel sok más hasonlót is mondott.¹⁶

Miután a nagyszent befejezte az étkezését, barátságos beszélgetés után felállt ülőhelyéről, és távozott. A herceg pedig követte ezt mondogatván: „Add ki az örökségemet, szamana! Add ki az örökségemet, szamana!” De a nagyszent nem fordította vissza őt, és mivel a nagyszennel együtt ment, az udvaroncok sem merték visszafordítani. Így aztán egészen a szerzetesek ligetéig kísért a nagyszentet.

A nagyszent elgondolkodott: „Bajjal jár és a létforgatagba köt az az apai vagyon, amit ő akar. Inkább az avatottak hétféle kincsét¹⁷ adom neki, amit a bódhifia tövéből szereztem, így őt világfölötti örökség tulajdonosává teszem.” Aztán szólította Száriputta testvér: „Nos, Száriputta, te add meg a vándorlétet Ráhula hercegnek!”¹⁸ És a rangidős szerzetes meg is adta a vándorlétet a hercegnek. A király viszont igencsak elszomorodott, nem tudta elviselni, ezért ezzel a kívánsággal fordult a nagyszenthez: „Jó volna, uram, ha a nemes urak nem avatnának fel fiúkat a szülők hozzájárulása nélkül.” A nagyszent teljesítette a kérését.

Egy másik napon, miután a nagyszent a királyi udvarban befejezte a reggelijét, a király oldalt leült, és így szólt hozzá: „Uram, amikor a kemény aszkézisedet végezted, egy helyszellem eljött hozzám, és azt mondta: Meghalt a fiad!” Nem hittem neki, így ellenkeztem: „Az én fiam nem hal meg a megvilágosodás elérése nélkül.” Erre a nagyszent így szólt: „Miért is hitted volna el akkor, hiszen már korábban [előző születésedben] sem hitted el, amikor csontokat mutattak neked, és azt mondták, meghalt a fiad.” A nagyszent ekkor szavai értelmének magyarázatára elmesélte a *Mahádhammapála-dzsátakát*.¹⁹ A *dzsátaka*-vers végére a király megszerezte a vissza nem térés gyümölcsét.

Miután a nagyszent az apját a három gyümölcsöshöz hozzásegítette, a szerzetesi közösség kíséretében újra Rádszagaha felé vette útját. Közben az Anáthapindikának tett ígéretét megtartva Szávatthiba ment, a Dzséta ligetbe, és ott a frissen elkészült szerzetesi szálláshelyen tartózkodott egy ideig.

Ezalatt Nanda testvér a szerzeteseknek beszámolt róla, hogy visszavágyik a világi életbe:

– Testvéreim, örömtelenül járom a jámborság útját, nem vagyok képes a jámborságot megtartani. Elhagyom a fogadalmam, és visszatérek a silány életbe.” A nagyszent meghallotta ezt a hírt, magához hívatta Nandát, és megkérdezte tőle:

– Nanda, igaz-e, hogy sok szerzetesnek azt mondtad, örömtelenül járod a jámborság útját, elhagyod a fogadalmad, és visszatérsz a silány életbe?

– Így van, uram.

– De miért akarod ezt tenni?

– Uram, amikor otthonról eljöttem, a szákija Dzsana-padakaljání félíg fészült hajjal utánam jött, és ezt mondta nekem: ‘Nemes uram, tüstént vissza kellene jönnöd!’ Folyton őrá emlékezem. Ez az oka.”

Akkor a nagyszent megragadta Nanda karját, és varázserejével a harminchárom istenek világába vitte. Útközben mutatott neki egy majmot, akinek le volt vágva a füle, orra, farka, és felpertszelt mezőn ücsörgött egy megégett fatönkön. A harminchárom istenek lakhelyén aztán mutatott neki ötszáz galamblábú apszaraszt, akik az istenek királyának, Szakkának a szolgálatára voltak ott. (‘Galamblábúak’, azaz vörös színű a lábuk, mint a galamboké.)²⁰ Majd megkérdezte tőle:

¹⁶ Az eddigiekben azt olvashattuk, hogy Nanda nem saját akaratából követte a Buddhát. Ezzel szemben Ráhula őszintén, gyermeki rajongással fordult az apja felé.

¹⁷ Az *Vitthata-dhana-szutta* (AN 7.6) szerint: hit, erény, szemérmesség, lelkiismeret, tanulás, lemondás, bölcsesség.

¹⁸ Láthatóan van egy olyan tabu, hogy a szerzetesek saját családtagot nem avatnak be (a nagyszent sem maga avatta fel Nandát).

¹⁹ A 447. számú *dzsátaka* szerint a Buddha előző születésében egy tanítómester tanítványa volt. A tanító fia meghalt, de a bódhiszatta csak nevetett ezen, azt mondta, hogy az ő családjukban csak öregsen halnak meg. A tanító elment a bódhiszatta apjához, hogy próbára tegye, azt mondta neki, hogy meghalt a fia, és kecskecsontokat mutatott neki. Persze az apa is csak nevetett, mert abban a családban tényleg csak öregsen haltak meg, annyira erényesek voltak.

²⁰ Az *altá* (vagy *alta*) egy élénkvrös festék, amelyet hagyományosan a nők lábára és néha kezére kennek díszítő céllal az indiai szubkontinensen. Főként esküvőkön, vallási ünnepeken és klasszikus táncelőadások során

– Mit gondolsz, Nanda, melyik a szebb, szemrevalóbb vagy vonzóbb: a szákija Dzsana-padakaljání vagy ez az ötszáz galamblábú apszarasz?

Nanda így válaszolt:

– A szákija Dzsana-padakaljání olyan, mint a levágott fülű, orrú, farkú, megégett majom: az ötszáz apszaraszhoz képest említésre sem méltó, fikarcnyit, fabatkát sem ér. Bizony szebbek, szemrevalóbbak és vonzóbbak ezek az apszaraszok!”

– Örvendezz, Nanda, örvendezz! Kezeskedem róla, hogy a tiéd lesz az ötszáz galamblábú apszarasz.

– Uram, ha szentséged kezeskedik róla, hogy enyém lesz az ötszáz galamblábú apszarasz, akkor örömmel fogom járni a jámborság útját szentséged mellett.

A nagyszent megragadta Nandát, hirtelen eltűntek onnan, és máris a Dzséta-ligetben teremtek.

A szerzetesek meghallották, hogy Nanda testvér, a nagyszent fivére, a nagyszent nagynénjének a fia az apszaraszok miatt járja a jámborság útját, és a nagyszent kezeskedik arról, hogy megkapja az ötszáz galamblábú apszaraszt. Ezután Nanda szerzetesbarátainak szokásává vált, hogy Nandát bérencnek és kufárnak nevezik: “Nanda testvér egy bérenc. Nanda testvér egy kufár. Az apszaraszok miatt járja a jámborság útját, a nagyszent pedig kezeskedik róla, hogy megkapja az ötszáz galamblábú apszaraszt!” Nandát felzaklatta, hogy szerzetesbarátai így nevezték, szégyenkezett miatta és megundorodott ettől.

Ezt követően magányos elvonultságában, állhatatos, buzgó, elszánt kitartásával közvetlenül felismerte, megtapasztalta és megélte a jámborság útjának végső eredményét, pusztán a dhamma látása révén. Ezen eredmény kedvéért távoznak illően a derék emberek az otthonból az otthonatlan vándorlétbe. Felismerte, hogy a [befolyások] keletkezése elenyészett, a jámborság útja véget ért, a teendő elvégeztetett, ehhez nincs további [teendő]. Nanda testvér az érdeemesek egyike lett.²¹

Akkor egy helyszellem az éjszaka idején az egész Dzséta-ligetet beragyogva megjelent a mester előtt, kifejezte hódolatát és így szólt: „Uram, Nanda testvér, szentséged fivére, szentséged nagynénjének a fia, *a befolyások elapadásával tudatának befolyásoktól mentes megszabadulását, a felismerés általi megszabadulást közvetlenül felismerte, megtapasztalta és megélte, pusztán a dhamma látása révén. Szentségeddel is megtörtént ugyenez.*”

Az éjszaka elmúltával Nanda testvér felkereste a mestert, tisztelettel köszöntötte, és így szólt:

– Uram, szentséged kezeskedett róla, hogy az enyém lesz az ötszáz galamblábú apszarasz. Feloldozom szentségedet ezen ígérete alól.

– Nanda, egy helyszellem tudatta velem, hogy amiképp én, te is *a befolyások elapadásával tudatodnak befolyásoktól mentes megszabadulását, a felismerés általi megszabadulást közvetlenül felismerted, megtapasztaltad és megélted, pusztán a dhamma látása révén.* Mivel elérted *a befolyások elapadásával tudatodnak befolyásoktól mentes megszabadulását*, ezért az ígéretemtől elálllok.

A nagyszent ekkor ezt a fennkölt verset mondta:

A szerzetest, ki átkelt a mocsáron, a vágyak tüskéit széttörte,

Megszűnt benne a zavar – őt nem rázza meg sem boldogság, sem boldogtalanság.²²

Aztán egy nap a szerzetesek megkérdezték Nanda testvért:

– Korábban azt mondtad, visszavágysz a világi életbe, most mi a helyzet veled?

– Az otthoni élet után, testvéreim, már nincs bennem vágy.

A szerzetesek viszont ezt gondolták: „Nanda testvér nem mond igazat, össze-vissza beszél, korábban azt állította, hogy visszavágyik a világi életbe, most meg azt mondja, nincs benne vágy az otthoni élet után.” Ezért aztán felkeresték a nagyszentet és elmondták neki a dolgot. A nagyszent ezt válaszolta nekik:

– Szerzetesek, Nanda személyisége korábban olyan volt, mint az a ház, amelynek rossz a tetője,

használják, és a női szépség, termékenység jelképe.

²¹ Ez a bekezdés a páli kánon régi szutta-rétegéből átvett formula, maga is formulák keveréke. Utolsó mondata a Buddha megvilágosodásának végső pontjára vonatkozik, amiről ő maga beszélt önéletrajzi elbeszélésében (*Mahá-Szaccsaka-szutta* MN36). A bekezdés fordítása innen származik: Körtvélyesi Tibor – Ruzsa Ferenc – Kovács Gábor közreműködésével 2024. *Csak azt tanítom... A Buddha felismerései és beszélgetései*. Budapest: Eötvös Loránt Tudományegyetem. Az alábbiakban kurzívval jelöljük az átvett formulákat.

²² *Khuddaka-nikāya; Udāna-pāli; Nanda-vaggo; 2. Nanda-sutta;*

mostanra viszont olyan lett, mint a ház, amelynek jó a tetője. Az égi apszaraszok megpillantása óta törekedett, hogy teljesítse a vándorútra tértek legfőbb feladatát, és teljesítette is. – Majd ezeket a verseket mondta:

*Rosszul tetőfedett házad eső könnyen kikezdheti;
Kiműveletlen tudatod felforgatja a szenvedély.*

*A jól tetőfedett házad nem kezdi ki eső soha;
Jól kiművelt tudatodat nem zaklatja a szenvedély.*

A versek hallatán sokuk megszereztek a folyamhozáértettek stb. gyümölcsét.

Később a szerzetesek a dhamma-tanácsban beszélgetést folytattak: „Testvérek, a buddhák csodálatosak; Dzsana-padakaljání miatt a világi életbe visszavágyó Nanda testvért a mester úgy fegyelmezte meg, hogy az égi apszaraszokat csalinak használta.” A mester épp arra járt, és megkérdezte őket: „Min tanácskoztok itt, szerzetesek? A szerzetesek elmondták neki, miről beszélgettek, erre a nagyszent összekapcsolta a múlttal: ”Nem csak most, már korábban is megfegyelmeztem őt a női nem iránti vágyakozása révén.”²³

²³ A mester ekkor elmondja a Kappata nevű kereskedőről és számáráról szóló csacsi elbeszélést. Ebben a kereskedő a számárlány után ácsingózó, makacskodó szamarát azzal veszi rá a munkára, hogy majd szerez neki feleséget. De aztán kiderül, hogy sem a számárlánynak, sem a kiscsikóknak nem fog ételt adni, ekkor a csacsi elveszti vágyát a számárlányok iránt. A szamár volt Nanda, a számárlány Dzsana-padakaljání, a kereskedő a Buddha.